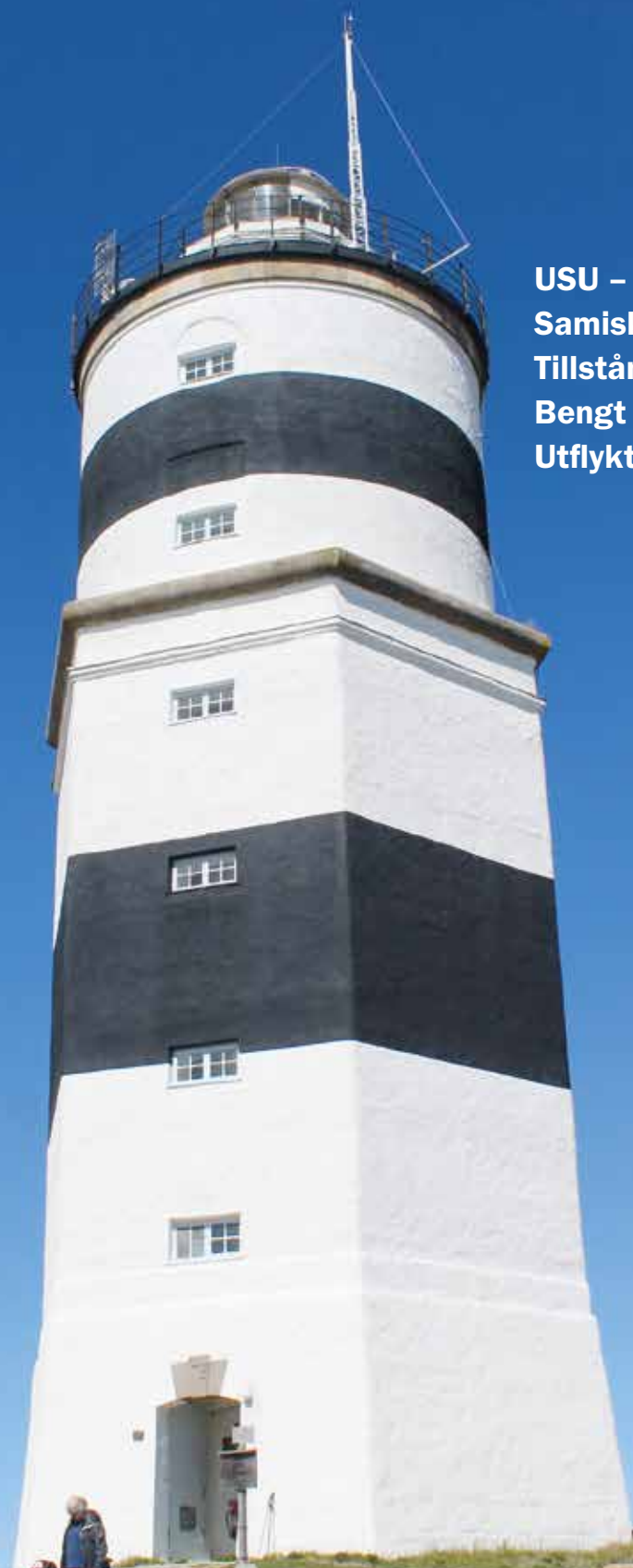

Medlemsbladet

Uppsala Senioruniversitet Årgång 41 nr 3 Augusti 2019

USU – 40-årsjubileum	4
Samisk nutid	7
Tillståndet i Sverige	8
Bengt Gustafsson, intervju	8
Utflykt till Örskär	10

Medlemsbladet

Medlemsinformation för Uppsala Senioruniversitet. Utkommer med fyra nummer per år.
Ansvarig utgivare: Per Olof Osterman
Redaktion:
Frederic Öberg (ordförande), Karin Carlsson, Inger Hammer, Annika Lundmark, Bror-Erik Lundin, Barbro Nilsson Garbergs (layout) Kristina Söderlind Rutberg, Jan Winter och Maria Wold-Troell (layout).
Tryckeri: Wikströms Tryckeri AB, Uppsala
ISSN: 1651-0445

Omslag

Örskärs fyr, foto Inger Hammer

Uppsala Senioruniversitet

Org nr 81 76 02-4969
Ordförande: Per Olof Osterman

Sekretariat

Adress: Bergsbrunnagatan 1
753 23 Uppsala
Telefon: 018-24 35 01
Öppettider: mån-fre kl. 10.00-12.00
E-post: usu@usu.se
Malin Åkerblom, ordförande
018-32 07 34 (hem)

USU:s årsavgift

För att delta i USU:s aktiviteter måste du ha betalat årsavgiften 250 kronor. Den betalas en gång per år helst under oktober-november och gäller följande kalenderår.

Meddela adressändring!

Ändra e-post, annan adress och telefonnummer under Mina sidor på vår webbplats eller meddela expeditionen så får du den information som du ska ha.

www.usu.se

Uppsala
Senioruniversitet

**Nästa nummer 4 2019
utkommer 8 november.
Manusstopp 27 september**

En mobilapp som förenklar

Varmt välkomna till höstens aktiviteter inom USU. Under senare år har antalet studiecirklar ökat markant och höstens program innehåller inte mindre än 95 stycken, varav 67 språkcirklar. Serierna har som vanligt ett varierande och spännande innehåll och för flera gäller det nog som tidigare att ha tur i kösystemet för att komma med.

USU satsar stort på att högtidlighålla vårt 40-årsjubileum. I detta nummer av Medlemsbladet beskrivs bakgrund och hur verksamheten startade 1979. Den 12 november inbjuds medlemmarna till en eftermiddag i universitetsaulan med föredrag och underhållning. Deltagandet är kostnadsfritt inklusive förfriskning i pausen.

Nu är vår egen mobilapp klar och kan användas av alla er som har en smartmobil. Intresset bland medlemmarna har varit stort och redan sju dagar efter att appen släpptes hade 554 laddat ner den. Den kommer bl.a. att avsevärt förenkla hanteringen av biljetter till föreläsningarna. Se information nedan från sekretariatet och detaljerad sådan på webbplatsen. Vi funktionärer hjälper gärna till om någon har svårigheter att ladda ner appen.

Per Olof Osterman, ordförande

Från sekretariatet

Vår nya app demonstreras tisdag 3 september 14.30-16.00 i Missionskyrkan, Tovensalen.

Välkomna till ny termin med premiär för vår app *Uppsala Senioruniversitet!* Med appen kan du visa medlemskort vid tisdagsföreläsningar och biljetter till föreläsningar i din smartmobil. Nyheter och programändringar visas där och du får meddelande vid oplanerade ändringar, t.ex. inställd föreläsning. Under Mina anmälningar syns aktuella reservplatsnummer. Information om installation av appen finns under Nyheter på www.usu.se. Om du är osäker på hur du laddar ner eller använder appen så är du välkommen till Öppet Hus tisdagen 3 september kl 14.30-16.00 i Tovensalen i Missionskyrkan. Där finns flera av oss redo att lotsa dig. Välkomna!

TISDAGSFÖRELÄSNINGAR

Tisdagsföreläsningarna är fritt tillgängliga för de medlemmar som har betalt årsavgiften. De filmas så att Senioruniversitetets medlemmar kan titta på dem på www.usu.se under två veckor efter respektive föreläsningstillfälle.

3 sept 13.15-14.30 MK Riccardo Bommarco

Jordens fortplantning i våra händer – hot och möjligheter för pollinerande insekter.

17 sept 13.15-14.30 GW Michael Tjernström

Hur och varför ändras klimatet? En vetenskaplig exposé i ett samhälleligt minfält.

1 oktober 13.15-14.30 MK Annika Berg

Sjukligt kränkta och obotligt störda: om kverulans och psykopati i 1930- och 40-talens Sverige.

15 okt 13.15-14.30 MK Arne Jarrik

Vad kan göras åt kunskapsmotståndet – mitt, ert eller andras?

29 okt 13.15-14.30 MK Susanne Ek Rundblom

Hur planeras ett sjukhusbygge? Reflektioner mot bakgrund av Akademiska sjukhusets stora utbyggnad.

Adresser:

MK Missionskyrkan, kyrksalen.
S:t Olofsgatan 40
GW Grönwallsalen Akademiska sjukhuset ingång 70

Annika Berg: "Sjukligt kränkta, obotligt sjuka"

Foto Sofia Gustafsson

Docent Annika Berg är verksam som lektor i idéhistoria vid Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet.

Hon har i sin forskning intresserat sig för medicinens sociala, kulturella och politiska historia och för frågor om makt, samhällsstyrning och socialpolitik. Framför allt har hennes forskning handlat om förhållanden på 1900-talet.

Annika Berg arbetade under en längre tid med ett post-doc-projekt med titeln "De sjukligt kränkta: om kverulans som samhällsfara i folkhemmets Sverige".

Annika Berg berättar om hur man historiskt behandlat kverulanter, som vi idag kanske snarare skulle kalla rättshaverister. Hon illustrerar de synsätt som har rått under olika tidsepoker med fall exempel som hon inhämtat via personakter och med brev, beslutsformuleringar och de värderingar som läkare framförde. Hon beskriver också kopplingen mellan klass och bedömning av kverulanten. Där fanns också ett gränsdragningsproblem: rörde det sig om ett regelrätt psykiskt sjukdomstillstånd eller

handlade det om i grund och botten normala människor, kanske med en karaktärsstörning, som i samband med en utlösande händelse utvecklade kverulantisk paranoia? Och hur skulle man behandla dessa personer, både för att skydda allmänheten och för att slå vakt om rättssystemet, så att det inte belastades av otaliga tämligen meningslösa processer? Man försökte stifta lagar och kriminalisera det beteende som kännetecknade personer med paranoia querulans. De kunde placeras på den tidens sinnessjukhus och då de klagade över detta till sinnessjuknämnden kunde det uppfattas som ett fortsatt beteende grundat på vanföreställningar som kännetecknar kverulanten. Svensken Alfred Petré menade att man i stället för att spärra in kverulanten borde förse honom/henne med en förmyndare och förflytta vederbörande bort från de omständigheter som bidrog till sjukdomen/tillståndet.

Vi kommer att få höra mer om detta spännande och tankeväckande kapitel i medicinens historia kopplat till idéhistoria och rättshistoria då Annika Berg föreläser.

Kristina Söderlind Rutberg

Annika Berg föreläser i Missionskyrkan 1 okt.

Sjukligt kränkta och obotligt störda: om kverulans och psykopati i 1930- och 40-talens Sverige.

Hur planeras ett sjukhusbygge?

Susanne Ek Rundblom, statsvetare från Uppsala Universitet, jobbar med sjukhusbyggnationer på Akademiska sjukhuset. Hon kommer i sin tisdagsföreläsning att berätta om sitt pågående uppdrag som enhetschef och programledare för Framtidens Akademiska Sjukhus.

Foto Hannes Ljunghall

- Jag kommer att berätta om vårt stora byggnationsprojekt, som nu pågår för fullt, säger Susanne Ek Rundblom. Det är både nybyggnad av den nya ingången 100/101 och renoveringsarbete av ingång 70.

- Projekt av den här digniteten är väldigt komplexa och kräver noggrann planering, genomförande och uppföljning. Eftersom arbetet pågår under lång tid krävs stor flexibilitet.

Medicinska framsteg under arbetet ställer ständigt krav på anpassningar och nya beslut.

- I viss mån kan man dra erfarenheter från andra liknande byggnationer och vi har förstuds löpande kontakter med flera andra sjukhus som genomgår stora förändringar.

- När projektet är färdigt kommer vi att ha ett modernt sjukhus. De flesta renoverade vårdplatserna utgörs av enpatientrum och all utrustning är av högsta klass. Det här projektet följs fullt förstaeligt noga av media. Det är rätt ofta vi får läsa om konstigt utseende på husfasad, legionella, personalbrist och liknande och tyvärr sällan om vilket fint sjukhus vi kommer att kunna erbjuda när allt är klart.

- Ett stort sjukhus kräver ständig anpassning. En viktig fråga är hur det tillgängliga markområdet ska kunna utnyttjas på bästa sätt. Det är ofrånkomligt att en del äldre byggnader måste rivas för att möjliggöra fortsatt anpassning, avslutar Susanne Ek Rundblom.

Bror-Erik Lundin

Susanne Ek Rundblom föreläser i Missionskyrkan 29 okt.

Hur planeras ett sjukhusbygge? Reflektioner mot bakgrund av Akademiska sjukhusets stora utbyggnad.

Om vårt stundande jubileum

I år firar Uppsala Senioruniversitet sitt 40-årsjubileum. Det gör vi bland annat med ett jubileumsprogram i universitetsaulan tisdagen den 12 november. Reservera alltså den dagen, alla medlemmar i Senioruniversitetet är hjärtligt välkomna.

Det blir sång och musik och medverkan av fyra föreläsare som gjort mycket uppskattade framträdanden under de gångna åren. De återkommer nu, men förstås med nya ämnen.

Programmet

Programmet börjar 13.00, dörrarna öppnas 12.30, och i den första avdelningen medverkar Senioruniversitetets jazzensemble samt föreläsarna Catharina Grünbaum och Jan Ygge. Därefter bryter vi för kaffe. Efter pausen får vi höra den egna kören Goldsingers och föreläsningar

av Mikael Alm och Johanna Broman-Åkesson. Vi räknar med att programmet är slut någon gång mellan 17.00 och 17.30.

Anmälan till jubileet

Varför måste man anmäla sig? Skälet är att vi måste veta ungefär hur många som vill ha kaffe (eller te).

Hur anmäler man sig? På vår webbplats under **Anmälan** på samma sätt som när ni anmäler er till serier och cirklar. Jubileumsanmälan kommer att ligga överst, före serieanmälningarna, mellan **1 och 28 oktober**. Det går också bra att ringa till kansliet, som tar emot anmälningar från 1 oktober.

Välkomna alltså den 12 november!

Lars Nilsson

Hur och när började det?

Uppsala Senioruniversitet inledde sin verksamhet hösten 1979 med stöd av Folkuniversitetet. Det kallades då Uppsala Pensionärsuniversitet (UPU). Formellt bildades UPU i januari 1981. Då fanns utarbetade stadgar och en ny tillsatt styrelse.

Starten

Initiativet kom från Anne Walder, som i mitten av 1970-talet var lärare i engelska och franska i Haparanda. I en fransk lärartidning läste hon om en ny utbildning för pensionärer, "Université du troisième âge", (tredje ålderns universitet), som startat i Toulouse 1973. Hon fick också inspiration genom en studieresa till några amerikanska universitet som erbjöd utbildning för pensionärer.

Anne, som närmade sig pensionsåldern, blev intresserad av möjligheten att som pensionär studera i organiserade former. Några år före sin pensionering fick Anne tjänst som lektor i Uppsala och kontaktade då Kursverksamheten* med sina idéer.

Rektorn Olle Alexandersson sammankallade ett informellt möte i juni 1979 som leddes av professor Carl-Olof Jacobson. Universitetslektor Peder Hård av Segerstad, som också var närvarande vid detta möte, minns ännu idag Annes starka engagemang och entusiasm. Mötet beslöt att ett pensionärsuniversitet skulle startas i Kursverksamhetens regi. Anne Walder fick ett tjänsterum i Kursverksamhetens lokaler och var tjänstledig en termin i taget med bibehållen lön under UPU:s uppbyggnadsperiod. Uppsala Pensionärsuniversitet var det första av sitt slag i Sverige. Anne Walder blev dess första ordförande och förblev det ända fram till 1985.

Fortsättning och expansion

Studiecirkelverksamheten startade redan 1979 med fyra cirklar. Följande år (1980) erbjöds tisdagsföreläsningar den första tisdagen i varje månad. Resor och studiebesök förekom också tidigt i UPU:s verksamhet, liksom ett med-

lemsblad, och det som i dag kallas Sekretariatet, utan vilket USU inte skulle kunna fungera.

Hösten 1989 var antalet cirklar sjutton. Det fanns cirklar i religion, språk, historia, konsthistoria, samhällsfrågor, lyrik, musik och natur.

I rapport nr 1 och nr 2 i arkivet på usu.se finns artiklar som beskriver all verksamhet under de första femton åren.

Antalet medlemmar har stadigt ökat sedan starten. 1979 var medlemsantalet 100, 1994 var drygt 1 000 personer medlemmar. Därefter har antalet medlemmar ökat i rask takt och var enligt årsredovisningen 4 329 (2/3 kvinnor och 1/3 män). Idag finns 32 senioruniversitet i Sverige.

Jubileum och nytt namn

Hösten 2004 firades UPU:s 25-årsjubileum och en jubileumsrapport (nr 7) publicerades. Året därpå ändrades föreningens namn till nuvarande USU - Uppsala Senioruniversitet. Och nu, hösten 2019, firar vi vårt 40-årsjubileum. Ett antal jubileumsrapporter i fysisk form finns fortfarande kvar i arkivet för intresserade. Det finns skäl att botanisera i detta arkiv! Och på webbplatsen finns alla rapporter att ladda ner som pdf.

Annika Lundmark

* Stiftelsen Kursverksamheten bildades 1962 vid Uppsala universitet och bytte namn till Folkuniversitetet 1990. Folkuniversitetet består just nu av fem fristående stiftelser i Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala och Umeå.

Anne Walder. Okänd fotograf

Nya på redaktionen

Kristina Söderlind Rutberg

Foto Inger Hamner

Jag har varit yrkesverksam som läkare med specialiteten anesthesi- och intensivvård, under senare år med inriktning mot thoraxverksamhet. Efter grundutbildning vid KI i Stockholm och sju år i Bollnäs och Gävle kom jag som nybliven specialist till Universitetssjukhuset i Linköping, där jag sedan blev kvar.

Eftersom mina barn bosatt sig i Uppsala i samband med studier och familjebildning valde vi att flytta hit 2011. Det var inget svårt beslut – Uppsala är en hemtam miljö efter många års kontakter med släkt och vänner i staden.

Snart nog lockade Senioruniversitetet med sitt stora och spännande utbud av cirklar, serier och föreläsningar och inte minst nya vänkontakter. Under den gångna våren fick min man Hasse och jag möjlighet att ordna en studiecirkel om fyror och fyrväsende i Senioruniversitetets regi. Intresset blev oantastligt stort och vi har verkligen inspirerats av alla spännande kontakter vi fått och av det positiva gensvar vår cirkel väckt! Den avslutande utflykten till Örskär kommer att dröja länge i minnet.

Jag ser fram emot uppdraget på Medlemsbladets redaktion och hoppas kunna bidra på bästa sätt till kommande utgåvors innehåll!

Jan Winter

Jag började studera 1968 i Uppsala och tog så småningom en fil.kand. i bland annat statskunskap, socialantropologi och franska. I samband med militärtjänsten piffades meriterna upp med ytterligare betyg i ryska och öststatskunskap.

Journalistkarriären inleddes på dåvarande radio Uppsala 1972 men blev mera stadigvarande 1976 då jag anställdes på TT som utrikesreporter. Jag hann vara korrespondent i Moskva, New York och Bryssel samt utsänd till en rad oroshärdar i Asien och Afrika, innan jag blev utrikeschef vid sekelskiftet. De sista åren före pensioneringen var jag TT:s Nordenkorrespondent.

Ett parallellt spår till journalistyrket har varit som frilansande musiker och författare med eget cd- och bokförlag. Mina fackkunskaper på musikområdet är främst koncentrerade till äldre svensk musik- och instrumenthistoria.

Jag debuterade skönlitterärt med dokumentärromanen *Dieters bok* 2018, en bok som också blev grunden till min föreläsning vid USU våren 2019 i serien *Berättelser om liv – biografier och självbiografier*.

Internationellt

Eva Carlestål – ny ordförande i Internationella arbetsgruppen

Efter många års tjänstgöring utomlands och på flera platser i Sverige, återvände Eva Carlestål 2017 till Uppsala. Hon är fil.dr. i kulturanthropologi vid Uppsala universitet och har under åren 2003–2018 varit knuten till Linköpings Universitet bl.a. som lektor i språk och kultur.

Eva gick direkt med i Uppsala Senioruniversitet direkt efter flytten 2017. Året därpå deltog hon i USU:s utbytesresa till Lignano i Italien. I samband med den resan blev

Foto Bror-Erik Lundin

hon erbjuden att bli ledamot i Resegruppen, vilket hon accepterade. Nu har hon åtagit sig ordförandeskapet i Internationella arbetsgruppen.

– Jag hoppas att den här uppdraget ska passa mig eftersom jag har erfarenhet av internationellt arbete. Jag har jobbat både i Danmark, Tyskland och Italien

och dessutom arbetat på Kabi Pharmacia med deras omfattande internationella affärsförbindelser.

– En viktig sak för arbetsgruppen är att hålla kontakterna med andra europeiska senioruniversitet. Det gör vi bland annat genom vårt medlemskap i European Federation of Older Students at the Universities (EFOS).

– Jag är glad och hedrad över uppdraget som ordförande och ser fram emot att få synliggöra och utveckla vårt internationella samarbete, avslutar Internationella arbetsgruppens nya ordförande.

Bror-Erik Lundin

Internationellt utbyte

Senioruniversitetets internationella arbetsgrupp har som en av sina uppgifter att bland annat initiera utbyten med andra senioruniversitet. Utbytesresorna syftar till att ge en djupare inblick i hur våra europeiska pensionärsvänner lever. Vi bor därför om möjligt hemma hos varandra och planerar vissa måltider och utflykter gemensamt.

En utbytesgrupp bör inte överstiga 10 personer. En vecka inklusive resdagarna har blivit norm för resornas längd. Vi planerar nu för två utbyten under år 2020: Chester i England och Hamburg i Tyskland.

Mer info om resorna samt anmälningsförfaranden kommer i nästa nummer av Medlemsbladet.

Internationella Arbetsgruppen

Nr 46, Allt är gift – det är bara en fråga om dos Olle Matsson, giftig cirkelledare

Professorn i organisk kemi Olle Matsson tar emot i sin halvmodul på BMC, dit han just flyttat sig och sina välfyllda bokhyllor. Trots sina 68 år har han en deltidstjänst vid kemiska institutionen.

Dessutom har han nyligen undervisat vid Rosendalsgymnasiet och tycker att kemiundervisningen är av hög kvalitet och berättar att det kommer många duktiga lärare till skolorna.

Olles intresse för gifter började i och med att han i tonåren läste *Farligt att förtära* av Matts Bergmark. Och han slukade deckare, fyllda av gift, och med det ökande intresset var det naturligt att bli kemist. Sedan ett par decennier håller Olle föredrag om gifter för förtjusta åhörare. Intresset för ond bråd död är tidlöst och Olles kunskap och pedagogiska talang kommer till sin rätt.

Nu ska han undervisa oss Seniorer i cirkeln Allt är gift, baserad på hans bok med denna titel. Han har hållit flera cirkel i liknande ämnen, men innehållet förändras allteftersom han inhämtar mer kunskap. 2012 publicerade han *En dos stryknin*, om gifter i litteraturen. Förra året utkom *Allt är gift* som behandlar gifter ur ett historiskt perspektiv. Boken kräver inga särskilda förkunskaper och har fått beröm av Leif GW Persson.

Människan har i alla tider förstått att bruka gift för att uppnå fördelar. Jakt, krig, mord och skyddande av vår föda har skapat många uppfinningar. Över hela jorden

Foto Inger Hammer

Olle Matsson visar en molekylmodell av stryknin.

har använts en mängd olika ämnen. Och under samma tid har gifter lett till ofrivilliga dödsfall eller svåra skador t.ex. av mjöldryga i spannmål, aflatoxiner i mögliga nötter, botulinumtoxin i felaktigt beredda eller förvarade livsmedel (sällsynt men mycket farligt).

Falstaff Fakir skaldade "Vatten är ett farligt gift vilket omger Visby stift". Och det hade han rätt i. Till och med vatten kan dräpa en människa. "Allt är gift, det är bara en fråga om dos" (Paracelsus, 1500-talet)

Maria Wold-Troell

Nr 108, Svenska som andra språk Kristina Bergh leder ny cirkel

Nu för tiden bor många personer i vårt land som inte har svenska som modersmål.

En del har ännu inte uppnått tillräckliga kunskaper i det svenska språket, har få sociala kontakter med svenskar och har därför vissa svårigheter att orientera sig i det omgivande samhället, säger cirkelns ledare, f.d. universitetsadjunkten Kristina Bergh. Hon har tidigare arbetat som lärare i moderna språk och svenska som andraspråk.

Redan under Bosnienkriget på 1990-talet undervisade Kristina flyktingar från de drabbade områdena i Bosnien, Hercegovina, Serbien och Kroatien, däribland äldre personer, i svenska.

Att bli delaktig i samhällsutvecklingen och inte minst ta del av barnens och barnbarnens liv i det nya landet var viktiga orsaker till denna målgrupps intresse för studier i svenska, och skulle kunna vara det nu också.

Cirkeln omfattar sex tvåtimmarsmöten. Under dessa kommer man att diskutera och belysa aktuella, konkreta nyheter och händelser i samhället. Allt från kulturevenemang till politiska och andra skeenden med språket, läsning, diskussioner och uttal som utgångspunkter. Också det sociala utbytet, att träffa människor med liknande erfarenheter, är en viktig komponent i cirkeln.

– En svårighet kan vara att nå och attrahera personer i den tänkta målgruppen eftersom det rör sig om äldre personer som varit i landet en kortare tid. De är ännu inte medlemmar i Senioruniversitetet och har därför inte tillgång till Medlemsbladet eller Programbladet där kurserna beskrivs säger Kristina.

Medlemsbladet avser att följa upp detta intressanta initiativ!

Frederic Öberg

Foto Sofia Gustafsson

Upptäck samisk nutid i konst, musik och litteratur

En insiktsfull och spännande upptäcktsresa i ett för många främmande landskap – så vill konstvetaren och textilkonstnären Désirée Koslin och hennes kollegor se innehållet i höstens serie om nutida samisk kultur.

– Vi vill bjuda på upplevelser och visa på kulturutövning inom konst, musik och litteratur, berättar Koslin.

Förutom en av landets främsta kännare av samisk bildkonst och kultur, Jan-Erik Lundström, tidigare chef för Samisk Senter for Samtidskunst i Karasjok och curator vid Fotografiska Museet i Stockholm, deltar också musik- och scenkonstnären Ylva Gustafsson, och bildkonstnärerna Britta Marakatt-Labba och Tomas Colbengtson.

– Det viktiga är att få förmedla att samisk nutida kultur har ett brett omfång, och handlar om aktiva utövare från många olika traditioner och discipliner. Ett starkt bevis är att samiska kulturyttranden tar alltmer plats på utställningar och scener världen över.

Nyckelbegreppet duodji

Ett nyckelbegrepp som genomsyrar både samisk tradition och förnyelse är *duodji*. Det brukar, något förenklat, kallas för sameslöjd, men innebär så mycket mer. Duodji uttrycker ofta ett gemenskapsförhållande mellan hantverk och konst, ett intuitivt, eller nedärvt samband mellan hantverksskicklighet och konstutövning.

Samiska föremål, inklusive dräkt, spelar fortfarande en stark roll som kulturbärande identifikation. Men motiv som renar, täljda knivskaft, tofsmössor och koltar som ofta tidigare förknippats med det samiska, behandlas i dag av många samiska konstnärer också med en stark nypa ironi, eller som symboler för en svunnen, kanske idealiserad tid.

Nya intryck

De som följer kursen kommer att få uppleva ett rikt urval av nya intryck i bild, ljud och tal. Inom konsten kommer pionjärerna, som Johan Turi, Nils Nilsson Skum och John Savio att dyka upp, men uppmärksammade blir

också samiska kvinnor, som Elsa Laula, vars ledarinitiativ under 1900-talet ledde till självbestämmande och utbildning, och utvecklades parallellt med till exempel hemslöjdsrörelsen i majoritetssamhället.

Seriedeltagarna kan således förvänta sig en djupgående och mångfacetterad upplevelse, och bli bekanta med många olika konstformer som ryms inom den samiska kultursfären i dag. Den har definierats och utvecklats av engagerade artister och konstnärer, verksamma inom och utanför de nordiska länderna.

Aktivism självklart inslag

Aktivism och politiserade uttryck är viktiga och självklara i många exempel av samisk litteratur, bildkonst och populärkultur. Tankeväckande yttringar finns också i samisk kultur utanför Norden, exempelvis i nordvästra Ryssland.

– Det kanske ändå ska understrykas att detta inte är en kurs om samisk historia i sig eller samernas ställning i dagens samhälle. Snarare ska det framhåvas hur engagerad, nyskapande, tänkvärd och ofta anslående vackra de samiska uttrycken är som ska belysas här, i konsten, i jojken och i poesin!

Jan Winter

Agneta Andersson/Britta Marakatt-Labba: Tre samiska gudinnor

Goddess Uksáhká, Outi Pieski

Kråkorna, Britta Marakatt-Labba

Tillståndet i Sverige

Tillståndet i Sverige hösten 2019 heter en nykomling i höst i seriefloran, en inhemsk variant av långköraren Tillståndet i världen.

Tanken är att i ett antal föreläsningar belysa samhällsfrågor som alltid är aktuella. Några har fått extra aktualitet som en följd av den politiska situation som uppstått efter valet, några har funnits högt upp på agendan under lång tid.

Friskolereformen gav inte bara skjuts åt debatten om den svenska skolans organisation. Den har också handlat om kunskapsnivåer och om internationella jämförelser. Har förändringarna medfört att vi fått vinnare och förlorare? Och i så fall vilka? Forskaren Susanne Urban har studerat effekterna av det fria skolvalet och hur det påverkar elevernas framtid. Och svaret är inte entydigt.

Motsättningar mellan land och stad, mellan det urbana och det rurala plågar många länder. Divided States of America hade tidskriften Times som rubrik på omslaget när Donald Trump hade vunnit presidentvalet. Samma tema går igen i till exempel Brexitfrågan i Storbritannien. Städerna röstar för att stanna, landsbygden för utträde. I Sverige är motsättningarna kanske inte lika tydliga. Men finns de? Thomas Norrby, verksam vid SLU, utreder frågan om motsättningar och beroenden mellan stad och land.

När detta skrivs ligger **arbetslösheten** i Sverige på ungefär sex procent. Bland lågutbildade är siffran betydligt högre. Jobben har med andra ord blivit allt mer kvalificerade och det är ingen djärv gissning att påstå att den utvecklingen kommer att fortsätta. Det arbetssamhälle som vi känner är på väg att försvinna för att ersättas av organisationsmodeller som allt tydligare anpassar sig till samhällsförändringen. Sociologen Michael Allvin har forskat om detta och han inleder också föreläsningsserien.

Ibland betecknas Sverige som **världens mest jämställda land**. Men är det sant? Författaren och debattören Agneta Stark har ägnat frågan stor kraft och energi. Bland annat har hon påpekat att lönerna i yrken där man jobbar med människor, det vill säga kvinnodominerade yrken, generellt har lägre lönenivå än i verksamheter som sysslar mer med teknik och information. Om detta

Riksdagsdebatt. Källa Europaportalen.se

får vi säkert höra mer, liksom om betydelsen av jämställd föräldraledighet och rättvist pensionssystem.

Vilken roll spelar **de politiska partierna** i Sverige numera? Medlemsantalet sjunker för de flesta och varken Socialdemokraterna eller Centerpartiet profilerar sig i någon större utsträckning som folkrörelser. Samtidigt ökar hela tiden fokus på partiledarna, och förtroendemätningar för dessa är snart lika viktiga som opinionsläget för partierna. Statskunskapsprofessorn Tommy Möller har skrivit om de politiska partiernas förändring och vad den innebär för demokratin. Om detta handlar också hans föreläsning.

Litteraturvetaren Jon Viklund avslutar hela serien. Det gör han med en undersökning av hur **det politiska språket** numera ser ut. Att en brutalisering skett på sociala medier är oomstritt, men har det fått återverkningar även i den vanliga politiska debatten? Är det ok, för att travestera statsministern, att som kristdemokraternas förstanamn på EU-listan, kalla en tidigare allianskollega för quisling och förrädare? Var det bättre förr – eller värre?

Välkomna alltså till en samhällsfrågornas diversehandel med hög aktualitetsfaktor.

Lars Nilsson

Bengt Gustafsson, forskare med engagemang för framtiden

Bengt Gustafsson, professor emeritus i teoretisk astrofysik, har varit en återkommande, inspirerande föreläsare på Senioruniversitetet genom åren. Bengt är nu själv pensionär sedan många år, men är fortfarande fullt verksam. Jag vill veta lite mer om hans engagemang för klimat och miljö och hur han ser på framtiden i den turbulenta värld vi lever i.

Vi träffas en strålande försommardag på Café Victoria i Botaniska trädgården för en intervju under äppelträden.

Bengt har många strängar på sin lyra. Som forskare, föreläsare och mentor. Han är bland annat ordförande i klassen för astronomi och rymdvetenskap i Kungliga Vetenskapsakademien. Men han har också varit aktiv i fredsrörelsen. Han har en starkt filosofisk och altruistisk

Foto Inger Hammer

läggning och var i början av 2000-talet direktor på Sigtunastiftelsen. Han hörs ofta i radion, har medverkat i teaterföreställningar, skrivit böcker och artiklar och gjort radioprogram om musik. Och han spelar förstås själv också!

Hur orkar du?

- Jag gör bara det jag tycker är roligt. Och jag behöver inte sova så många timmar och har ganska bra minne. Eftersom jag fått en hög lön för en verksamhet (astrofysik) som inte har någon praktisk nytta för de flesta, är det skäligt att jag åtminstone bidrar med underhållning.

När väcktes ditt intresse för miljöfrågor?

- Det var när jag var nyanställd som lektor på Uppsala universitet 1974. Jag läste *Framtiden i våra händer* av den norske samhällskritikern Erik Dammann och gick med i den rörelsen. Och i Jordens Vänner, en internationell rörelse som förespråkar en rättvis fördelning av jordens resurser, fred och ett ekologiskt hållbart och mänskligt samhälle. Jag engagerade mig också i anti-kärnkraftsrörelsen. Det var ur dessa rörelser som Miljöpartiet uppstod. Fokus på den tiden var inte den globala uppvärmningen utan snarare resursförstörelse, storskalig industriell rovdrift på land och vatten och så hotet från kärnkraft och de associerade kärnvapnen.

Men du blev inte politiker

- Jag och några andra i samma grupp bestämde oss för att i stället föra ut budskapet genom vår vetenskap och annat arbete. Forskningen var alldeles för spännande. Dessutom var det svårt att linjera upp vårt tänkande längs partidoktrinerna.

Du har ju varit engagerad i flera organisationer som verkar för en bättre värld.

- Ett av de mest betydelsefulla projekt jag varit delaktig i är arbetet med forskningsetik tillsammans med Peter Wallensteen och Lars Rydén. Det resulterade bland annat i Uppsalakodexen, en forskningsetisk kodex om ansvaret för forskningens följder. Alla forskare håller inte med. En del menar att vetenskapen är neutral och att ansvaret enbart ligger hos dem som utnyttjar resultaten. Jag har också varit med och utformat Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer.

- Pugwahrörelsen är en internationell fredsrörelse som samlar akademiker, journalister, diplomater och andra offentliga personer för att söka lösningar på hot

mot den globala säkerheten. Rörelsen, som startades 1955 av Albert Einstein och Bertrand Russell, har stor prestige. Jag var ordförande för den svenska gruppen under en period. Under 60-80-talen hade Sverige en konstruktiv roll och lyckades fördröja utplacering av medeldistansrobotar i Europa, och planerna skrinlades vid Sovjetunionens sammanbrott 1989.

- Centrum för miljö- och utvecklingsstudier (CEMUS) startades på 90-talet på initiativ av studenter vid Uppsala universitet och Lantbruksuniversitetet, som ville bidra till en mer hållbar och rättvis värld. Jag kallades in som mentor och expert och kunde också främja CEMUS tillblivelse genom att jag satt i Universitetets styrelse. Organisationen drivs av studenter. Varje kurs administreras av några studenter som väljs för ett par år. De fostrar in två yngre studenter som tar över nästa period. CEMUS har utvecklats till en kreativ mötesplats och verkstad för alla möjliga människor med miljöengagemang. CEMUS organisationsform är ovanlig, men värd att kopiera.

Nu står vi här med en pågående miljökatastrof. Hur tycker du vi ska göra för att bromsa utvecklingen?

- Vi måste införa en koldioxidbudget, satsa på att utnyttja energin mycket effektivare. Förnyelsebar energi vinner snabbt terräng. Vi måste lägga resurser på att ordna lagring och transport av energin från vind- och solkraft. På Ångströmlaboratoriet forskas det intensivt inom området och man gör stora framsteg. Men det krävs en enorm omvandling av energisystem. Hela vår civilisation är ju uppbyggd kring oljan.

- Infångning av koldioxid med påföljande lagring i berggrund direkt ur luften är inte realistiskt, däremot vid källan vid exempel cementtillverkning kan vara vettigt. Rätt bedrivet jord- och skogsbruk kan medföra stora sänkningar.

- Den levnadsstandard vi hade när vi växte upp på 50- och 60-talet anser jag fullt acceptabel. En medelklassfamilj bodde i tre rum och kök, man cyklade till arbete och skola, åkte utomlands ganska sällan och då med tåg eller buss. Maten var betydligt sundare och lokalt producerad. Vi använde inte maskiner till allting, lagade trasiga kläder osv. Det gick faktiskt ingen nöd på oss då och vi bör kunna nöja oss med den standarden.

Hur ser du på Greta Thunberg och skolstrejkerna?

- Fantastiskt glädjande med ungdomars miljöengagemang. Vi måste stötta dem och bistå dem om de ber om det. Jag hoppas på en folkrörelse som kanaliserar den energin, då kan vi få rätt saker att hända.

Hur tror du att livet ser ut för våra barnbarn när de är i vår ålder?

- Jag är rädd för att det kan bli förfärligt! Men vi får inte ge upp nu, utan göra så gott vi kan med den kunskap och de resurser vi har.

Det är lätt att bli dyster. Men nu gläder jag mig åt de gröna partiernas stora framgångar i EU-valet och uppmärksamheten på miljö- och klimathot bland vanliga människor och i media. Kanske har folkrörelsen börjat ta form.

Maria Wold-Troell

Utflykt till Örskär 16 och 17 maj

Två av de vackraste försommardagar som skådats, avslutades vårens föreläsningsserie *Fyror – vägvisare, symboler och kulturarv* med ett studiebesök på Örskär. De som deltagit i serien hade förtur, men resan var också öppen för USU:s övriga medlemmar.

Vi kom med buss, via vägfärjan från Öregrund till Gräsö norra udde, där vi transporterades med passbåten till Örskär. Halva ön är idag naturreservat med ett rikt växt- och djurliv och förvaltas av Skärgårdsstiftelsen. Det lär finnas arton orkidéarter och 260 arter observerade fåglar här. Och när det blir något varmare håller gölgrodnorna konsert.

Som mest bodde 69 personer på Örskär 1872. Befolkningen minskade drastiskt när kyrkbåten gick i kvav

juldagen 1877. Då omkom bland andra fyrmästaren och lotsen med familjer. Sedan 2010 finns inga bofasta på ön.

Efter en promenad genom skogen nådde vi fyren på norra delen av ön, den näst äldsta fyrplatsen i Sverige. Nuvarande fyrtorn från 1740 ritades av Carl Hårleman och 1769 installerades världens första blänkkapparat med urverk och roterande linser. Nu är fyren elektriskt driven, automatiserad och obemannad sedan 1997 och bostadshuset har blivit vandrarhem.

Den siste fyrvaktaren Per Mattsson och guiden Krister Ericsson berättade om fyren och livet på fyrplatsen och från fyrtornet kunde vi i det siktiga vädret räkna in inte mindre än fem fyror.

Text och foto Inger Hammer

Passbåten från Gräsö.

Mot fyren.

Vägen upp och fyrens innersta hemlighet.

Guiden Krister Ericsson pekar ut närliggande fyror.

Förre fyrvaktaren Per Mattsson berättar om livet på fyren. Sittande i mitten Marianne Brus, den första och sista kvinnliga fyrmästaren.

En av arton orkidéarter: Adam och Eva.

Här presenteras ett kalendarium samt beskrivningar av de resor och studiebesök som är färdigplanerade vid pressläggningen av Programbladet för hösten 2019.

Utöver nedanstående spikade program planeras en resa till **Ramhälls gruva och Alunda järngjuteri med lunch på Gimo herrgård** i månadsskiftet september-oktober. Resan kommer att presenteras på USU:s webbplats. Ta gärna för vana att gå in på webbplatsen – det kan komma fler teater- eller konsertbesök under hösten.

All information om resor och studiebesök finns och uppdateras löpande på webbplatsen. Där läggs också ändringar och nya resor ut.

Anmälan

Anmälan till resor och studiebesök kan endast göras på telefon 018-24 35 01. Första anmälningdagen kan du anmäla dig via telefonsvararen från kl. 08.00. **OBS tiden!** Du kan anmäla högst två (2) medlemmar med namn och medlemsnummer. Kansliet har telefontid vardagar kl. 10.00–12.00.

Anmälan är bindande, vilket innebär att den som anmäler sig måste betala hela avgiften. Vid sjukdom återbetalas avgiften bara om reserv(er) finns. I så fall återbetalas avgiften minus en administrativ avgift på 75 kr.

Faktura skickas ut med e-post om du inte själv anmäler att du vill ha brev faktura. Resegruppen förutsätter att den som uppger e-postadress också läser sin e-post. Vid telefonanmälan kan du säga till om brev faktura. Dagen före ett arrangemang skickar vi ut sms-påminnelse med uppgift om tid och plats för avresa.

Observera att alla res- och utflyktsmål inte är handikappanpassade! Kontakta reseansvariga om du undrar över något. I många fall kan problemen lösas i samarbete med personal på resmålet.

Torsdagssalong

**Georg Riedel –
jazzbasisten som barnvisetsättare**

Gunnel Fagius, musikediktör och musikvetare, berättar om Riedels barnvisekomponerande, om hans intresse för texter som tar barns upplevelser och tankar på allvar. Hans kluriga melodier och rika harmoniska ackompanjemang höjer allas humör. En barnkör från Uppsala musikklasser sjunger Riedelmelodier.

Ansvariga: Ingrid Åberg och Gunilla Öbrink.

Tid: Torsdag 19 september kl. 19.00.

Lokal: Storgatan 11.

Avgift: 150 kr. Förriskningar ingår.

Anmälan till sekretariatet enbart per telefon, tfn 018-24 35 01. Första anmälningdag tisdagen den 10 september från kl. 8.00 (telefonsvarare).

KALENDARIUM

23 augusti	Confidencen och Opera-föreställning
24 augusti	Opera på Skäret: Trollflöjten
1 september	Fogelstad och Julita
26 september	Nordiska museet: "British så in i Norden"
13 oktober	Folkoperan/Stadsteatern: Tolvskillingsoperan
9 november	Cirkus: Häxorna i Eastwick
21 november	Waldemarsudde: Prerafaeliterna
5 december	Moderna museet: Carl Fredrik Reuterswärd och Atsuko Tanaka

Läs mer om resor och studiebesök i Programbladet på sidorna 28–29! Aktuell information hittar du på www.usu.se

Resegruppen

Ingegerd Appelgren	070 744 43 33
Jeanette Backman	070 381 98 02
Eva Carlestål	070 826 77 30
Margareta Knutson	073 627 27 02
Anki Mattisson	070 978 15 32
Mia Virving	070 968 76 36

Programbladet för hösten 2019 finns som bilaga till det här numret av Medlemsbladet. I Programbladet hittar du det mesta om höstens program: tisdagsföreläsningar, föreläsningsserier, studiecirklar, övriga arrangemang samt resor och studiebesök.

Uppsala Senioruniversitetet
Bergsbrunnagatan 1
753 23 Uppsala

B Posttidning

Från skriivarstugan

Sommarnatt

Det var den tid på kvällen när vi brukade gå och lägga oss och den tid då ljuset mjuknade över grönskan som mamma sa:

- Vi ska gå ner till sjön. Klä på er.

Jag tittade mej omkring och såg att systrarna genast började klä på sej så jag tog på mej toppluvan, tröjan och satte fötterna i gummistövlarna. På landet skulle vi alla ha stövlar ifall vi trampade på en huggorm. Utom mamma förstås som hade grova skor.

Föräldrarna stod på trappan när vi fyra systrar kom ut. Mamma låste dörren och lade nyckeln på listen ovanför. Vi gick på rad över fältet och jag kom sist.

- Vänta på mej, ropade jag.

Pappa vände om och kom och satte sina händer runt mej och upp åkte jag på hans axlar. Där fick jag sitta tills vi kom till lövskogen och under tiden sjöng jag, "högt över berg och högt över dal lyser den måne som jag vill ha ..."

Nu gick vi under de stora och höga träden som var som ett tak över oss. Här inne i skogen var det nästan mörkt men vi kände vägen väl och vi var vana vid att det knakade och brakade i buskarna. Vi visste att det bodde grävling, rådjur och älg här.

Marken var jordig av svart mylla och det var lätt att hitta metmask här men i kväll skulle vi inte ha någon.

När vi kom fram till roddbåten som pappa kallade "snipan" så skulle vi sitta på ett nytt sätt. Mamma tog bort brädan där bak så vi barn skulle sitta på båtens botten.

Den äldsta systemen skulle sätta sej först längst bak med benen isär så nästa syster skulle få plats där och sedan nästa och nästa och sist jag. Mamma skulle sitta själv på brädan i fram.

När vi alla var i båten så sköt mamma ut den samtidigt som hon klev i. Pappa tog tag med stöjstänggen och så gled vi ut genom bladvassen. Där ute kom vi först till näckrosorna. De var knoppar nu på kvällningen och jag ville ha en. Jag lutade mej mot kanten och sträckte ut armen. Pappa såg vad som var i görningen så han stannade båten och jag kunde sluta handen om en stjälk. Sedan rodde pappa och jag drog hårdare och hårdare och så plupp så var den lös. Jag la in den i båten men fortsatte att hänga lite mot kanten för att kunna ha en hand i vattnet när vi kommit ut på öppna sjön.

Alla var tysta. Mamma satt med ryggen mot oss och hennes rygg var extra rak. Hon höll näsan en aning lyftad i färdriktningen.

- Sluta ro, sa mamma.

Jag tog upp min hand ur vattnet och satte mej till rätta med närmaste systemen som ryggstöd. Pappa slutade ro och lyfte upp årorna lite ovan vattenytan. Det droppade sakta från årbladen. Han satt helt stilla med blicken långt långt bort.

Skymningen föll.

Båten guppade lite lite.

Syster värmdde min rygg.

Sedan föll jag in i någon sorts dvala då jag sov men ändå var med där på sjön en sommarnatt.

Av hemfärden minns jag intet.

Karin Åslund